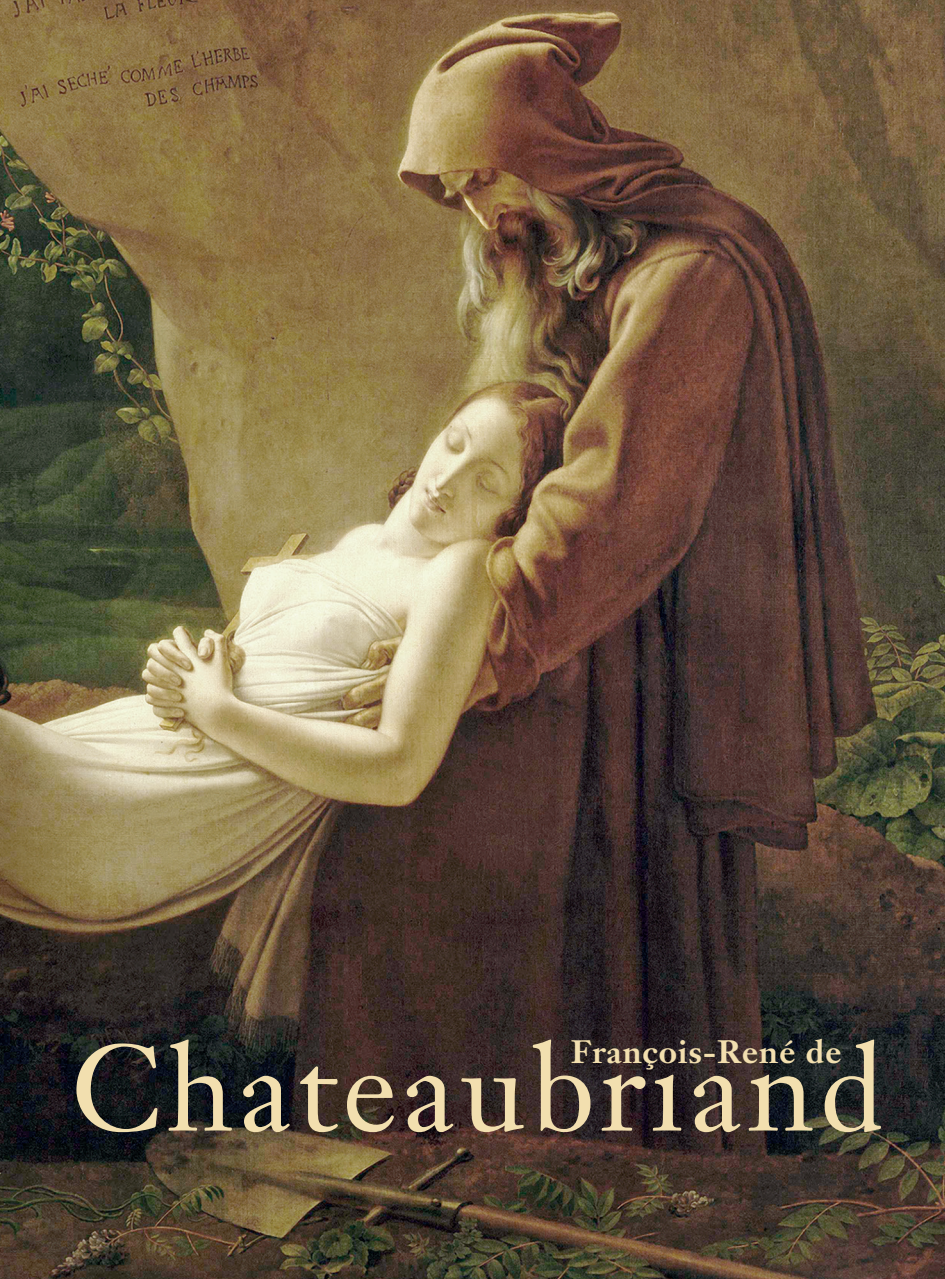

ATALA

J'AI PASSE' COMME
LA FLEUR
J'AI SECHE' COMME L'HERBE
DES CHAMPS

François-René de
Chateaubriand

Atala

François-René
de Chateaubriand

Atala

Suomentanut
Hannu Salmi

FAROS

FILI – Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus on
tukenut teoksen suomennostyötä.

Teos sisältää neljä Garnier Etienne-Barthélémy'n (1759–1849)
Atala-kuvien pohjalta tehtyä gravyyria, jotka ovat peräisin
romaanin ensimmäisestä kuvitetusta editiosta vuodelta 1805
(kuvat © Photo RMN – Gérard Blot)

© Hannu Salmi & Faros-kustannus Oy

Toinen painos, 2018
ISBN 978-952-5710-64-9 (painettu),
ISBN 978-952-5710-73-1 (e-kirja)

Faros-kustannus Oy
s-posti faros@faroskustannus.fi
www.faroskustannus.fi

Chateaubriand ja Alala

Ranskalainen varakreivi François-René de Chateaubriand (1768–1848) kuuluu kirjallisuuden historian suuriin nimiin. Hän oli 1800-luvun alun kulttikirjailija, joka sai 14-vuotiaan Victor Hugon huokaisemaan: ”Tahdon olla Chateaubriand, tai en mitään!”

Chateaubriand syntyi 4. syyskuuta 1768 Saint-Malossa, Bretagnessa perheen kymmenentenä lapsena. Muistelmissaan Chateaubriand kertoo eläneensä vanhempiansa laiminlyömänä, sillä itsevaltainen isä ei jaksanut kiinnostua lapsista – ehkä vanhinta poikaa lukuun ottamatta – ja äiti eli uskonnollisiin mietteisiinsä sulkeutuneena. Läheisin suhde François-Renellä oli nuorimpaan sisarensa, Lucileen, joka oli herkkä ja veljensä tapaan taipuvainen masennukseen. Tätä sisaruussuhdetta

Chateaubriand käsitteli myöhemmin novellissaan *René*.

Vuonna 1778 perhe muutti Combourgiin, jonka kuuluisassa linnassa Chateaubriandin vanhimman veljen jälkeläiset yhä asuvat. Ranskan suuren vallankumouksen kynnyksellä nuorukainen päätyi sotilasuralle ja koki Pariisin myllerrykset. Ehkä pelko vallankumouksen vaikutuksista sai hänet vuonna 1791 lähtemään matkalle Pohjois-Amerikkaan, josta hän ammensi vaikutteita tulevia kirjallisia töitään, ennen kaikkea *Atalaa*, varten. Vaikka hän myöhemmissä kirjoissaan kuvasi Mississippia ja Floridaa, hän ehti viiden kuukauden mittaisella matkallaan todennäköisesti liikkua vain Baltimoren ja Niagaran putousten välisellä alueella. Tarinan mukaan Chateaubriand olisi juuri Amerikan-matkallaan saanut intiaaneilta idean pihvistä, joka sittemmin teki hänen nimestään legendaarisen. Tosin toisten lähteiden mukaan pihvin olisi kehitellyt Chateaubriandin keittiömes-tari Montmireil vasta vuonna 1822 Lontoossa, jossa isäntä oli tuolloin suurlähettiläänä.

Chateaubriand palasi Pohjois-Amerikasta Ranskaan vuonna 1792 ja oli epäilemättä järkyttynyt näkemästään. Melskeisten tapahtumien jälkeen Chateaubriand pakeni Englantiin, jonne hän jäi pakolaiseksi. Pakolaisuuden kokemus vaikutti

häneen syvästi, minkä voi aavistaa myös *Atalan* viimeisiltä riveiltä.

Chateaubriandia on usein kutsuttu konservatiiviksi. Vallankumous puhui vapauden, veljeyden ja tasa-arvon puolesta, mutta Chateaubriandin oli vaikea hyväksyä kuningasperheen kovaa kohtaloa ja vallankumouksen siivellä esiin noussutta väkivaltaa. Yhtä vaikea hänen oli ymmärtää uskonnollisen ajattelun kriisiä ja vallankumouksen toimeenpanemaa kirkkojen sulkemista. Pakolaisvuosien aikana Chateaubriand alkoikin suunnitella kristinuskon puolustusta, joka ilmestyi lopulta vuonna 1802 otsikolla *Génie du christianisme*.

Poliittista käännettä Chateaubriandin uralla merkitsi Napoleonin valtaannousu. Vuonna 1800 hän saattoi palata Ranskaan turvallisesti, varsinkin kun Napoleon oli itse korostanut uskonnon merkitystä toteamalla: ”Kansakunta ilman uskontoa on kuin laiva ilman kompassia.”

Uusissa olosuhteissa Chateaubriand vakiinnutti asemansa paitsi kirjailijana myös poliitikkona. Loppuelämänsä hän vietti mm. suurlähettiläänä Berliinissä, Lontoossa ja Roomassa sekä toimi Ranskan ulkoministerinä.

Palattuaan Ranskaan Chateaubriand ryhtyi innokkaasti toteuttamaan kirjallisia haaveitaan. Hän suunnitteli tarinaa intiaanitytön ja -nuorukai-

sen onnettomasta rakkaudesta, joka muodostaisi ensimmäisen osan *Génie du christianisme* -teoksesta. Lopulta hän päätti julkaista tarinan omana kokonaisuutenaan, ja lopputuloksena oli esikoisromaanin *Atala* vuonna 1801. Teos osoittautui jättiläismäiseksi menestyskseksi, joka muutti tekijänsä elämän täydellisesti. Jo ilmestymisvuonna Ranskassa julkaistiin viisi painosta, ja pian romaani käännettiin myös espanjaksi, italiaksi, saksaksi ja englanniksi. Suomeksi kirja ilmestyi vasta vuonna 1884, lyhennettynä vuonna 1898 ja uudelleen kokonaisena vuonna 1912.

Sytä teoksen menestykseen on etsitty toisinaan epävarmojen poliittisten aikojen herättämistä ahdistuksista, toisinaan taas orastavasta romanttiikan kaipuusta. Romaanin päähenkilö on natchezheimoon kuuluva intiaani Chactas, joka vanhuutensa päivinä kertoo nuorelle eurooppalaiselle elämänsä rakkaustarinan. Chactas oli joutunut vihollisheimon, muskogeiden vangiksi ja rakastunut päällikön tyttäreeseen Atalaan, joka oli kristitty. Tarina sijoittuu 1600-luvun loppupuolen Pohjois-Amerikkaan, mutta tarinan kertoja Chactas viittaa myös Ranskaan. Päähenkilö joutui myöhemmin kaleeriorjaksi Marseillehin, tutustui lopulta itse kuningas Ludvig XIV:een ja oli kuulemassa legendaarisen Bossuet'n (1627–1704) hautajaispuheita.

Epäilemättä Chateaubriand itse ihaili vallankumouksen tuolle puolen jäänyttä maailmaa ja laittoi päähenkilönsä rakastamaan ranskalaista kulttuuria siitäkin huolimatta, että natchez-heimo joutui sittemmin juuri ranskalaisten teurastuksen kohteeksi.

On arvoitus, paljonko *Atalan* raaka-aineita kertyi uuteen maailmaan suuntautuneen matkan aikana. Todennäköisesti Chateaubriand kohtasi intiaaneja ja kuuli kertomuksia, jotka hän painoi muistiinsa. Samalla hän ammensi vaikutteita pikkutarkkoihin luontokuvauksiinsa. On varmaa, että kirjailija vieraili Niagaran putouksilla ja sai inspiraatiota romaanin loppujaksoon. Etelään hän ei kuitenkaan ennättänyt. Mississippin eläin- ja kasvikuntaan hän perehtyi lähinnä Charlevoix’n teoksen *Histoire et description générale de la Nouvelle-France* (1744) sekä matkakirjallisuuden pohjalta. Oma kohtaisten kokemusten puuttuessa *Atalaan* on jäänyt lapsuksia. Chateaubriand viittaa esimerkiksi pitkähäntäisiin ahmoihin!

Joka tapauksessa tuloksena oli kertomus, jonka luontokuvauksia pidetään runollisuudessaan käänteentekevinä. Tarkkuudessaan ja yksityiskoh-taisuudessaan ne inspiroivat 1800-luvun romaani-kirjailijoita ja osoittivat suuntaa romanttiselle

kerronnalle. Usein on korostettu myös Chateaubriandin vuolaan tunteiden kuvauksen merkitystä. Jos teoksen henkeä vertaa 1700-luvun klassistisen kirjallisuuden tyyliin, *Atala* tuntuu viittaavan enemmän seuraavan vuosisadan tunnekuultiin. Romaanin henkilöiden silmät tulvivat kyynelistä – jopa siinä määrin, että kun Felix Borg suomensi teosta vuonna 1912, hän jätti muutaman itkukohdauksen yksinkertaisesti kääntämättä. Borg sensuroi rajulla kädellä myös isä Aubryn ristiriitaisia näkemyksiä avioliitosta.

Aiemmista suomennoksista poiketen tässä käännöksessä on pyritty uskollisuuteen alkuperäistekstille. Paikannimissä on käytetty alkuteoksen muotoja (kuten Tenase, ei Tennessee). Kirjailija yhdistelee repliikeissä sinuttelu- ja teitittelymuotoja, ja nekin on suomennettu alkutekstin mukaisesti.

Vaikka *Atalan* tulkinnoissa on korostettu usein sen kristillistä sanomaa, nykylukijan näkökulmasta lopputulos on kiehtovan ristiriitainen ja monitulkintainen. Vaikkei *Atalaa* yli 90 vuoteen ole suomennettu, on vaikea uskoa, ettei ranskalaisen kirjallisuuden helmi kiinnostaisi tämänkin päivän lukijoita.

Hannu Salmi

"Yö oli hurmaava. Ilmojen haltijatar
heilutti sinisiä, männyntuoksuisia
hiuksiaan, ja kaikkialla leijui vieno
ambran tuoksu..."

Chateaubriandin Atala on
mestariteos, intohimoinen
ja traaginen rakkaustarina
kahdesta intiaanista,
jotka vaeltavat villin
luonnon keskellä ja
kohtaavat lopulta
julman kohtalonsa.

FAROS

www.faroskustannus.fi

ISBN 978-952-5710-64-9

9 789525 710649

KANNEN MAALAUUS

Anne-Louis Girodet de Roussy-Trioson:
Atalan hautajaiset (Les Funérailles d'Atala, 1808)
Louvre © Photo RMN - R. G. Ojeda

